

ПРИНУДНА СЛОБОДА

У једном покушају да наставим српску традицију сеоба и умакнем од политичког, економског и мисаоног ропства, обрела сам се у Америци. Не по свом избору, важно је рећи, већ по налогу околности. Будући да сам једва добила и ту туристичку визу, а која гласи на шест месеци,домишљала сам се како да продужим свој боравак – тамо негде. Јер Америка је за мене била и остала (само) то – тамо далеко. И тако се сетим да бих могла да упишем последипломске студије. Универзитет Ен Арбор (Ann Arbor) у Мичигену био је најближи месту где сам, прешавши Велику воду, нашла кревет, писаћи сто, рабљен али одличан лаптоп, храну и понеко пиво насушно за преслушавање неизбежних и неодговоривих питања о „Трећем свету“.

На катедри за славистику дочекао ме је професор који је био толико пун себе и поноса на „неприкосновени амерички сан“, да сам се све време чудила како, од толике „величине“, уопште може да се креће по свом кабинету. У тих неколико мрзовољних речи које сам од њега чула, рече он и следеће: – Па, код нас је предавао Бродски! И то чим је дошао у Америку. Да ли знате ко је Бродски? Ми само такве писце примамо!

– Знам случајно, рекох љутито. – А како Ви знате да ја нисам Бродски II? Сви ваши хит филмови имају бар пет наставака, зар не? Сходно томе, требало би да га очекујете. Није само Рамбо несаломљиви борац за слободу!

Наравно да ме тамо нису примили, али зато јесу на Државном универзитету Мичигена. Студирала сам и предавала оно што се, признајем, несрећно зове креативно писање, дакле, мишљење и писање. Књигу есеја Бродског *Тужа и разум* (*On Grief and Reason*) уврстила сам у редовну лектуру мојих студената. Нисам погрешила претпостављајући да ће после те књиге пожелети да прочитају све што је он написао, па тако и песме. Данас се мора ићи тим заобилазним путевима како би се генерација *digital natives* приволела поезији. Наводно, проза је „лакша“. Читали смо Бродског недељама. И би песма! „Живот у дифузном светлу“ за почетак, а остало је био њихов избор.

Што се више чује кујлејџи, што је извођач бесшелеснији – последњи стих „Живота у дифузном светлу“, онако како га је чуо Данило Киш. Није се „генерација X“ родила као таква, већ је по том калупу обликована. На часу када смо читали Песму, одмах су разумели ту појаву када мисли лете на све стране, те једну од поенти – да ниједно људско тело не може да превали толике даљине. То тело које нека друга тела трпају у казамате, луднице, лепе на њега оптужнице за плагијате, изглађују, шаљу у ратове како би бар метак доживео топлину коначног дома. Људско тело је принуђено да се сељака, мисао да га прати. Ту мисао још у зачетку присваја *дикџиталну шпражења слободе*. Њеном страховладом омађијана је свака јединка нагнана на бег како би се домогла онога што ум обећава као *праву слободу*. Песник је још и пре Платона постао непожељан будући склон да разоткрије превару и да ту слободу потражи тамо где би она могла бити – у њему самом. Он и на Понту пише неизбрисиве стихове. Али да путује, мора. Прогоњен нарочито онда када му то не кажу у лице.

Туја и разум је књига есеја настала на путовањима на које је Бродски одлазио за своју душу. То је књига *слободної крейшања*. Она је нека врста бедекера за све слојеве памћења, размишљања о књижевности и много шире, опажања наизглед ситних ствари које разоткривају коначну истину о целини. *Ако уметносци може да научи било чему – уметника на првом месциу – онда је то приватносци људској јосцијања*. И тако човек од друштвене животиње постаје аутономна животиња – пише даље Бродски док се на тим својим избивањима дружи час са Маркесом, час са Одним, час са Марком Аурелијем...

Откриће носталгије као уметничке грађе представља релативно нов изум. Лако је могуће да су га подстакла (и) путовања чија је технологија све савршенија. Говоримо о доброволним путовањима. Учинак једног авиона се заиста не може мерити са неизвесним исходом похода на који креће галија. Са друге стране, та брзина и неприродно измештање из једне у другу тачку, а да су оне више хиљада километара удаљене једна од друге, узима свој данак најчешће у површним доживљајима. Бродски запажа да многа места боље видимо тек када погледамо разгледницу коју смо из њих послали! Ипак, *измештање* остаје услов будности чула. Попут трага брода, за собом оставља жал, апстрактан дакако, за свим оним што је за нама – непоновљиво. *Што више човек јуцује, то осећај носциалије јосција слојенији*. При том Бродски зна да се путовати може и по сопственој соби, по њој можда и највише! Неко би рекао ћелија и мислим да Бродски не би имао ништа против. Искусио је и њено значење, дословно, а наравно и уметнички.

Свуда је могао путовати, осим тамо где је највише желео – у своју родну земљу. Таква је била његова слобода. Памтим га како у једном документарном филму описује своју срећу када су му коначно дозволили да макар путем телефонске везе ступи у контакт са мајком. Дакле, годинама се нису чули. (Видети се неће никада, јер када песнику власти коначно дозволе да обиђе тло на којем се родио, мајка ће га већ увелико обасјавати дифузним светлом успомена на овоземаљско постојање.)

– Шта радиш? – пита га мајка.

– Па ево, перем судове.

То је Песник! – говорим студентима. Жал за ненадокнадивим може да чека, али не и тај тренутак садашњости који нас враћа у постојање, управо оваквим детаљима, прањем судова и сличним работама које морају бити исте у свакој тачки света. Када би постојала, додајем чежњиво мислећи на свакодневне разговоре с мајком ометане сиренама услед дејства „Милосрдног анђела“! – то би била слобода. Насмејати јој се у лице, а и томе служе неопрани судови, јесте почетак њеног освајања.

– Шта се дешава? – постављала сам увек исто питање мајци свих тих дана и месеци.

– Ах, ништа ново. Ето, бомбардују нас, немој да се секираш, добро смо.

Литература је неопходна, али није довољна. Тек са овим животним искуством схватила сам да смо заиста добро. Иза свих видљивих и невидљивих бодљикавих жица, експлозија и имплозија које у нама бришу појам граница. Док нас има и док на крају дана пожелимо да се одморимо – да легнемо у кревет, како примећује Бродски у есеју „После путовања“. Све остало је фантазма Итаке због које из тог кревета устајемо – замишљам како дописује Кавафи.